

YAŞAMBOYU EĞİTİM VE ÜNİVERSİTE

Doç. Dr. Hıfzı DOĞAN

Avurturyanın Salzburg şehrinde düzenlenen “Salzburg Seminer in American Studies” seminerlerin 171. cisi Ağustos 1976 tarihinde yapıldı. Bu seminerde “yetişkinlerin ihtiyacını karşılamak için Yaşamboyu Eğitim” konusu tartışıldı. Bu yazı, Salzburg Seminerinde ele alınan konular esas alınarak hazırlanmıştır.

Salzburg Seminerlerinin birincisi İkinci Dünya Savaşından sonra 1947 yılında başlamıştır. 1947 yılından bugüne kadar 171 seminer yapılmıştır. Başlangıçta, Amerikanın sosyal, kültürel, yasal ve sanat değerlerini Avrupalılara tanıtmayı amaçlayan seminer çalışmaları, zamanla uluslararası sorunları ele alacak biçimde genişletilmiştir. Yaşamboyu eğitim seminerine batı ve doğu Avrupa ülkelerinden 22 ülke katılmıştır.

Genel bir tavır olarak gençlerin eğitime ihtiyaçları olduğu, yetişkinlerin ise eğitime ihtiyaçları olmadığı merkezindedir. Gençlerin okulda iken öğrendikleri ile hayat boyunca işlerini başarı ile yapabilecekleri düşünülürdü. Bilgi ve tekniklerin oldukça sabit kaldığı dönemler için, bu görüş bir dereceye kadar geçerli idi. Bugün okuldan çıktıktan sonra okulda öğrenilenler meslek hayatının ortalarında geçersiz olmaktadır. Eğitim sistemi için en zararlı husus, okulda herşeyi öğrendiğini düşünen bireyler yetiştirmektir.

Yaşamboyu eğitim kavramını benimsemek kolay değildir. Hesburgh mevcut eğitim sisteminin gençlerin ihtiyacına göre düzenlendiği ve yetişkinlerin ihtiyacını karşılamaktan uzak olduğunu yazıyor¹. Yaşamboyu eğitim okul ile hayatı kaynaştırmaktadır.² Toplumda genç ve yaşlı diye bir ayırım yapılmasının gereksiz olduğu ve öğrenmek isteyenlerin hepsine aynı olanağın verilmesi öneriliyor.³ Bugünkü yönel-

¹ Heodere M. Hesburgh ve diğerleri, *Pattern For Lifelong Learning* (Londra: Jossey-Bass publishers, 1973), s. 4.

² Aynı eser, s. 5.

³ Commission on Non Traditional learning, *Planning Non Traditional-Programs* (Londra: Jossey-bass publishers, 1974), s. 1.

meye göre eğitim faaliyetlerinin ağırlığı örgün eğitim kurumlarından örgün olmayan öğrenmeye, okulun dışına ve toplumda yaşamboyu eğitim kurumlarına kaymaktadır.

Toplumun hızla değişmesi, toplumu oluşturan bireylerin yaşamboyu yeni bilgi ve beceriler kazanmalarını gerekli kılmaktadır. Yeni bilgilerin hızla ortaya çıkması, sosyal sorunların gittikçe karmaşık bir hal alması, bilgi ile uygulama arasındaki zamanın kısalması yaşamboyu sürekli eğitimi zorunlu kılmaktadır.

Birey için yaşamboyu eğitim onun bütün yaşamı boyunca öğrenmesini zorunlu kılar. Eğitim kurumu için yaşamboyu eğitim, birey ne zaman ve ne kadar ihtiyaç hissederse ona o eğitimi götürme anlamı taşır.

Mevcut eğitim sistemi ile büyük bir kitlenin eğitim ihtiyacı karşılanmamaktadır. Yaşamboyu sürekli eğitim anlayışı örgün, yaygın, kredili ve kredisiz okulda ve okul dışındaki programları kapsamaktadır.

Büyük bir kitle ilk okuldan sonra öğrenime devam edememektedir veya ortaöğretimi bitirememektedir. Ortaöğretimi bitirenlerin çoğunluğu yükseköğretime girememektedir. Her yaş grubunda bulunan insan miktarı gittikçe artmaktadır. Bütün bu bireylerin ihtiyaçlarını karşılayabilmek için esnek ve farklı eğitim programlarına ihtiyaç vardır. Bireylerin eğitime olan ihtiyaçlarını saptayabilmek için, herşeyden önce, bireyin yaşamboyunca geçirdiği aşamaları ve bunların eğitim sistemine yaptıkları etkileri bilmek gerekir.

Bireyin Yaşamboyu Geçirdiği Aşamalar ve Bunların Eğitime Etkileri.⁴

Her bireyin eğitimi, doğumdan ölüme kadar uzanan ve çeşitli gelişme aşamalarında meydana gelen değişikliklerle kuvvetli olarak etkilenir. Her bireyin kendine özgü nitelikleri vardır. Bu özellikler yaşamboyu sürerse de birey yaşlandıkça herkes için ortak olan belirli aşamalardan geçer. Çocukluğun ilk dönemlerinde bu değişiklikler en azından fizyolojik olarak gözlenebilir. Çocukluk ve delikanlılık çağında öğrenme kurumlaştırılmıştır ve ilkokul, ortaokul gibi kademeler biçiminde düzenlenmiştir. Hayatın daha sonraki dönemlerinde, özel-

⁴ Cyril O. Houle, "The Changing Goals of Education in the Perspective of Lifelong Learning" *International Review of Education* UNESCO Institute For Education XX-4, 1974. Bu kısımdaki görüşler Houle'nin makalesi esas alınacak özetlenmiştir.

likle toplumun baskıları arttığında, değişimin aşamaları karmaşık duruma girmekte ve gözlenmeleri güçleşmektedir. Yetişkinlerde, fiziki gelişimin duraklaması yanında, değişiklikler gençlikten yaşlılığa kadar sürer.

Yetişkinlerde meydana gelen bu değişiklikler çocukluk ve delikanlılık çağında olduğu gibi, tam olarak belirlenmiş değildir. Belki de, yetişkinlik bu değişikliklerin açık olarak belirlenmesini engelleyecek kadar karmaşıktır. Yaşamboyu eğitimi nasıl meydana geldiğini anlayabilmek için, yetişkinlerde meydana gelen değişikliklerin bilinmesi çok önemlidir.

Bugüne kadar yetişkinlerin geçirdikleri aşamalar psikiyatrist ve psikolog gibi insan davranışları ile ilgili bilim adamları tarafından araştırılmıştır. Bu bilim adamları genellikle normal olmayan insanlarla karşılaştıklarından ortaya koydukları kuramları ilişki kurdukları bireylere göre geliştirmişlerdir. Houle, eğitim alanında yaptığı araştırmalara dayalı olarak bireylerin yaşamboyu geçirdikleri aşamaları dokuz bölümde toplamıştır.

Doğum Öncesi: Kalıtımın ve çevrenin kişilik üzerindeki etkileri uzun zamandır tartışılmaktadır. Houle, bu alanda yapılmış olan araştırmaların bireydeki öğrenme isteğinin kalıtım tarafından belirlenen kişilik özellikleri ile etkilendiğini yazmaktadır.

Bebeklik: Bu dönem doğumdan itibaren bir kaç yıl sürer. Bazı toplumlarda bu yaştaki çocuklar için ana okulları olmakla beraber, çoğunlukla, bu yaştaki çocukların eğitimi ailelerinin ve yakın çevrelerinin olanakları ile sınırlıdır. Bebeklik bireyin gelişiminde çok önemli etkisi olan bir dönemdir. Bu bakımdan bu dönem araştırmacılar tarafından birçok defa inceleme konusu yapılmıştır. Yaşamboyu öğrenme isteği, çeşitli faktörlerin etkisi ile bu dönemde şekillenmiş olabilir. Amerika da yapılan bir araştırmada yetişkinin öğrenme isteği ile onun babasının eğitim düzeyi arasında yakın bir ilişkinin mevcut olduğu saptanmıştır.

Çocukluk ve Delikanlılık: Bu iki dönem birçok araştırmacılar tarafından ayrıntılı olarak çalışılmıştır. Bireyin bu dönemlerde okula devam etme süresi ile, yetişkinlikteki okuma isteği arasında çok yakın ilişkilerin bulunduğu çeşitli araştırmacılar tarafından belirlenmiştir. Bireyin okula devam etme süresi arttıkça yetişkinlikte okuma isteği daha kuvvetli olmaktadır.

Yetişkinliğin Başlaması: Bu dönem çocukluk ve delikanlılık çağını izler. Birçok birey genel veya mesleğe hazırlık eğitiminde olabilir.

Yetişkinliğin başlaması 18 ve 22 yaşları arasında meydana gelir. Bu dönem yetişkinlik aşamalarının fizyolojik olarak en önemlilerindedir. Bireyde meydana gelen fizyolojik gelişmelerin hepsi oldukça sabit ve belirli bir hızda ilerlerken, aniden hepsi durur.

Bu dönem, yetişkinliğin kazanıldığı, toplumdaki sorumluluk ve haklarının elde edildiği bir dönem olarak tanımlanır. Bireyin temel bedensel ve zihinsel güçleri gelişmiştir. Birey kendi kendisini kontrol edebileceğini hisseder. İlkel toplumlarda yetişkinliğe geçiş törenlerle kutlanır; çağdaş toplumlarda ise yetişkinliğe geçiş daha yavaş ve aşamalı olarak yapılmaktadır.

Bu çağda bireyler için eğitim faaliyetlerinin çoğunluğu, delikanlılık yıllarındaki çalışmalarının devamıdır. Toplumun baskısı çok kuvvetli olduğundan birçok birey, fazla kuşkulandıktan sonra yüksek okul, iş, ordu hizmeti vb. organize olmuş faaliyetlere katılır.

Genç Bağımsız Yetişkin: Bu dönemde birey yetişkinliğin sorumluluğunu kabul etmeyi öğrenir. Temel fizyolojik gelişme doruğa erişmiştir; normal koşullarda birey işçi, aile kurucusu, ailenin yetişkin üyesi ve vatandaş olarak sorumluluklarını kabul etmeye başlar. Bu çağ 22 yaşında başlar takriben onbeş yıl sürer. Bu dönemde birey çoğunlukla bireysel ve toplu olarak sosyal ilişkilere önem verir.

Bu çağda bireyin uğraşları genellikle üç sorun etrafında toplanmıştır. Bunlardan birincisi evlenme, aile kurma ve çocuk yetiştirme ile ilgilidir. Sosyal, dini, fiziki ve diğer sebeplerden dolayı, bazı bireyler bunu geciktirirler veya birçokları için aynı olan belirli bir sırayı izlemezler; bazı durumlarda ise bireyler bu dönemde karmaşık sorunlarla karşılaşır.

Bireyin ikinci olarak ilgilendiği konu işidir. İş bulmak veya mesleğini sürdüreceği özel durumları seçmek, bireysel olarak ilerlemenin ilkelerini saptamak ve bu hususta ilk adımı atmak çok önemlidir. Burada da çok farklılıklar vardır. Bazı bireyler çalışmadan zamanı geçirme yollarını seçerler; sosyo-ekonomik düzeyin düşük olduğu kesimlerde meslek seçme planlı değildir; bu kesimde becerisiz işçi olarak çalışmak çok yaygındır.

Bireyin üçüncü olarak ilgilendiği husus sosyal bir çevre oluşturmaktadır. Arkadaş seçmek, karşılıklı ziyaretlerde bulunmak, gruplara girmek, dini, politik, sosyal ve gönüllü kuruluşlara katılmak ve sorumluluk almak başlıca ilgi alanlarındandır. Bazı bireyler yakın çevrelerinin

dışına taşarak ilişki kurarlar; bazıları sadece yakın çevreleri ile ilgilinirler; diğler bazıları ise sosyal ilişkileri reddederler.

Evlilik, iş ve toplumsal ilişkiler gibi sorunlar, gerek normal ve gerekse farklı yol izlediğı zaman birçok seçimin yapılmasını gerektirir. Yapılacak seçimler, bireyin başka birşey düşünmesini engelleyecek kadar birey üzerinde etkili olurlar. Gerçek yetişkinler eğitimi bu dönemde başlar. Akşam okulları, okul dışından (okula devam etmeden) diploma kazanma bu amaca dönük programlardır. Bu dönemde eğitimin başarılı olabilmesi için yukarıda belirtilen üç temel unsurlardan birisine yönelmesi gerekir.

Orta Yaşlılığın İlk Dönemi: 35-40 yaşına ulaşan genç yetişkinler orta yaşlılığın ilk dönemine başlarlar. Uzun yıllar şuur altında gizlenmiş olan mutsuzluklar yüzeye çıkar ve bireyin yeni bir hayata karşı duyduğu özlem gizlenemez. Bazı bireylerde çok büyük değişiklikler meydana gelir. Diğlerlerinde ani değişiklikler olmayabilir. Fakat bunlarda mutlu olmadıklarını gizleyemezler. Bu bir kaç yıl sürebilir. Dış dünyadaki olaylar, öncesine nazaran, önemini kaybetmiştir. Düşüncelerini ve inançlarını yeniden organize etmek başlıca amaçtır. Bazı bireyler çatışmalarla dolu olan bu zamanı büyük güçlüklerle karşılaşmadan geçirirler; diğlerleri hayatlarında köklü değişiklik yaparlar; bazıların ise mesleki terapiye ihtiyacı olabilir. Orta yaşlılığın ilk dönemi, yaşlılığın delikanlılığıdır.

Birey orta yaşlılığın ilk döneminde, daha önce bilinçsiz olarak girdiğı kanaldan kurtulma olanakları arar; kendi kendisine şu temel soruyu sorar. Benim için elde ettiğimden daha iyi bir yaşam yok mudur?

Orta yaşlılığın ilk dönemi, yaşamboyu eğitim için çok önemlidir. Genç yetişkinlikten itibaren öğrenmeye devam eden bireyler kendi kendilerini tanımayı amaçlayan çalışmalara, öncesine nazaran, daha çok ilgi duyarlar. Sevk ve idare kursları ve sosyal sorunlara çözüm bulmaya dönük çalışmalara daha çok önem verirler. Yaşamlarında değişiklik yapanların, iş değıştirme gibi yeni sorumlulukları için eğitim meleri gerekir.

Orta Yaşlılığın Son Dönemi: Bu dönem yaklaşık 40-45 yaşlarında başlar ve yaşlılığın belirgin hale geldiğı zamana kadar sürer. Orta yaşlılığın sonlarına doğru artık birey geriye kalan hayatını nasıl geçireceğini kararlaştırmıştır. Birey, ilgisini ve sınırlılıklarını tanır ve her iki hususta da akıllı olarak davranır.

Bu dönemde gönüllü olarak eğitime karşı yeni ilgilerin gelişmesi olanağı önceki dönemlere nazaran daha azdır. Birey belki sağlık nedeniyle yeni tıbbi rejimler öğrenmek zorunda kalabilir; eşi ölen emekli hemşire, tekrar işe dönmek için yeni bilgiler öğrenmek zorunda kalabilir. Genellikle öğrenme isteği çok kuvvetli değildir.

Yaşlılığın ilk dönemi: Birçok yıl yaşlılığın emeklilik ile başladığı görüşü benimsenmişti. Bugün bu görüş yeniden gözden geçirilmektedir. 55-75 yaşları arasındaki dönem "genç-yaşlı" ve 75 in üzerindeki yaşlarda "yaşlı-yaşlı" olarak isimlendirilmektedir. Yaşlılıkla ilgili görüşlerin değişmesinin başlıca sebebi emeklilik yaşının düşmesi ve "genç-yaşlı" ile "yaşlı-yaşlı" grup arasındaki gerek fiziki ve gerekse zihinsel yönden büyük farklılıkların bulunmasıdır.

Yaşlılık, ne kadar dikkatli olarak planlanırsa planlansın birey, için bir şok tesiri yapar. Bazı bireyler yaşlılıkları için plan yaparlar ve yaşlılığın sorunlarına daha kolay çözüm bulurlar. Yaşlılar için esas sorun iş içinde, ailede ve toplumda yaptıkları uğraşılardan ayrılmak ve kendileri için uygun olan yeni ilgi alanları geliştirmektir. Yaptıkları uğraşılardan ayrılmak, veya daha önce yaptıkları işlerden menedilmiş olmak, bazıları için çok üzücü olmaktadır. Tavırları ne olursa olsun, yaşlılar önceki bağların kesildiği gerçeği ile karşı karşıya gelmektedirler. Yaşlılıkta başarılı bir uyum sağlamak için bireyin hayatını yeniden düzenlemesi ve bireysel ilgilerini genişletmesi ve yeni ilgiler bulması, mümkün olan hallerde düşüncesini açıklamak, enerjisini harcamak ve arkadaşlık için yeni alanlar bulması gerekir. Bazı araştırmacılar bu çağı gençlik yıllarındaki zorunlu baskılardan sıyrılmış ve serbestçe seçimlerin yapıldığı bir dönem olarak belirlemektedirler.

Yaşlılığın ilk döneminde eğitimin çok önemli görevleri vardır. Daha sonraki yıllar için bireyin plan yapmasına yardımcı olabilir. Özellikle psikolojik olarak meydana gelen çöküntüleri azaltabilir. Eğitim bu gibilerin yeni uğraşlar bulmalarına, yeni ilgi ve faaliyetler geliştirmelerine yardımcı olabilir. Okul yaşlıların bizzat zamanlarını geçirebilecekleri bir yer olabilir.

Yaşlılığın Son Dönemi: Bu dönem genellikle 70 yaşlarında başlar. Birey büyük ihtimalle duldur; çocuklarının evlerinde veya huzur evinde yaşamaktadır ve sağlık sorunları ile karşı karşıyadır. Eğer birey bu dönemde eğitim faaliyetleri ile uğraşıyorsa bu faaliyetler bireysel ihtiyaçlarına dönüktür. Bireyin katıldığı eğitim faaliyetleri yaşamını onurlu olarak sürdürme, kendi kendini kontrol etme, zamanını neşe-

li ve mutlu olarak geçirme, topluma bazı katkılarda bulunma, mümkün olduğu kadar toplumun bir üyesi olarak faaliyette bulunma, beden ve zihin canlılığı içinde olmasını sağlamaya yönelik olmalıdır.

Mevcut Eğitim Sistemi Yetersiz

Yaşamboyu eğitim açısından bakıldığı zaman, bugünkü eğitim kurumları yetersizdir. Mevcut sistem herkese her yaşta eğitim sağlayacak biçimde planlanmamıştır. Bugünkü eğitim kurumları bireyleri seçmek, belirli ölçütleri karşılamayanları programlardan atmak esası etrafında geliştirilmiştir.

Bazı kurumlarda yaş, bireyi programdan çıkarmak için bir faktör olarak görülmektedir. Birey 18 yaşında ise eğitim olanağı tanınmakta fakat 40 yaşında ise bu olanak verilmemektedir. Bireyin her yaştaki eğitim ihtiyacı değişmektedir. Bugünkü sistem bireyin değişen ihtiyaçlarını karşılamaktan uzak bulunmaktadır.

Bütün toplumlarda eğitim için ilgi uyandırılmıştır. Fakat mevcut eğitim kurumları uyandırılan ilgiyi karşılayacak durumda değildir. Sistem herkese eğitim hizmeti götürmekten çok seçme esasına dayandığı için, yüksek öğretime girmek için yapılan sınavlardaki başarı, adayın geçmiş kültürü ile büyük oranda etkilenmektedir. Genellikle fakir ve kültürel bakımdan gerekli olanaklara sahip olmayanlar bu sınavlarda daha az başarı göstermektedir. Yüksek öğretime giriş sınavları, toplumdaki sosyal sınıflara göre adaylar arasında ayırım yapmaktadır.

Eski yunanlıların tutsak ekonomileri bilme ve yapmayı ayrı ayrı ele almalarına olanak sağlamıştı. Bilgi kendi başına bir amaç olarak kabul edilmişti. İnsan ve doğa belirli bir düzen içinde bir bütünlük meydana getirmekte idi. Mevcut bütünlüğü bozacak girişimlerde bulunulmazdı. Bu durum Rönesansa kadar sürdü. Becon'la başlayan yeni dönemde, insan ve doğa arasındaki ilişkiler değişti. Doğa keşfedilecek kaynaklardan yararlanılacak bir yer olarak görüldü. Pratik yapma önemli bir yer tuttu. Bugünkü eğitim kurumları bu iki görüşün etkisinde kalarak kurulmuştur. Kuram-uygulama, insan-doğa ilişkileri bu görüşlere göre farklı biçimde ele alınmaktadır. Bu görüşler bugünkü eğitim kurumlarının amaçlarını biçimlendirmektedir. Mevcut eğitim kurumlarının amaçları, bireyin yaşamboyu eğitim ihtiyacından çok, gelenekler temel alınarak biçimlendirilmiştir. Bugünkü sistem ortaçağdaki kuram ve uygulamayı kapsayacak biçimde zamanımızda tek bir

sisteme dönüşmüştür. Bu model aşağıda belirlenen dört öğrenci türüne iyi hizmet görğmemektedir. 1— Kuramı öğrenmeden tecrübe sahibi olanlar, tümevarım yolla öğrenenler, 2— Kendi öğrenimlerini kendileri düzenlemek isteyenler, 3— Rehberliğe ihtiyaç duyanlar fakat bireysel program isteyenler, 4— Toplu grup içinde öğrenmek isteyenler.

Ortaçağda manastırlar hep şehirlerin dışında ve etrafı duvarlarla çevrili olarak yapılmıştı. Giriş ve çıkışları otoriteler tarafından kontrol edilirdi. Buraların başka yerlere nazaran farklı olduğunun bilinmesi istenirdi. Aynı kavramlar üniversiteye girmiştir. Üniversiteler duvarlarla çevrelerinden ayrılmıştır; üniversitelerin içindeki bölünler ve kürsüler arasında geçiş olanakları çok sınırlıdır. Her bölüm ve kürsü kendi sınırını belirlemiştir ve giriş-çıkışları kontrol etmektedir. Bu durum bireyin sosyal hareketliliğini engellemektedir.

Tarihsel olarak eğitim programlarında pratik ve sosyal faydasına bakılmaksızın geleneksel konulara daha çok ağırlık verilmiştir. Tarih ve edebiyat, ekonomiye nazaran daha çok değer taşımıştır; aynı şekilde kuramsal araştırmalar, uygulamalı araştırmalara nazaran daha önemli bir yer tutmuştur. Eğitimin en önemli amaçlarından biri, bireye, fiziki ve sosyal çevresini tanıma ve onu kontrol etme olanağı vermesidir. Bu açıdan bakıldığı zaman, birçok eğitim programı, birey ile çevresi arasındaki ilişkileri çok soyut düzeyde açıklamakta bu da benim geleceğim ne olacak diye düşünen genci tatmin etmemektedir. UNESCO Raporunda belirtildiği gibi birçok okul programları çevreyi tanımakta çok yetersizdir.⁵

Gelişmekte olan birçok ülkede uzman ve teknisyene daha çok ihtiyaç duyulduğu halde programlarda sosyal bilimlere daha çok ağırlık verilmektedir. Eğitim programlarının mesleki ihtiyaçlarla çok az ilişkisi vardır.⁶

Bugüne kadar üniversitelerin dört yıl için gelip geçici bir yer olduğu görüşü benimsenmişti. Çağımızda insan tarafından üretilen bilgi miktarı hızla arttığından bireyin yaşamboyu birçok kez eğitim kurumlarına dönmesi gerekmektedir. Bilgiyi üretme hızı, bilgiyi kullanma hızından yüksektir. Yeni bilgilerin ortaya çıkarılması, bilgilerin başkalarına aktarılması başlı başına bazı sorunlar meydana çıkarmaktadır. Bu durum eğitim kurumlarının işleyişini etkilemektedir.

Teknolojik gelişmeler, sosyal ilişkileri kuvvetlendirerek çalışma alanlarını çeşitli yönlerden etkilemektedir. Teknoloji, sosyal yapıda de-

⁵ UNESCO, *Learning to be* (Paris, 1975), s. 64.

⁶ Aynı eser, s. 67.

ğişiklik yaparak ekonomi ve iş hayatında insanlar, firmalar, şehirler ve bölgeler arasında karşılıklı ilişkileri artırarak bunları yarışmaya yöneltmektedir. Yarışma uzmanlaşmayı, farklılığı ve birbirine bağlı olmayı zorunlu hale getirmiştir. Verimlilik, ekonomik gelişmenin temeli, uzmanlaşma ve görevlerin daralması biçiminde ortaya çıkmaktadır. İş hayatında bireyin yaptığı zihinsel ve diğer faaliyetler insan bütününe gittikçe küçülen parçası haline geldi ve bugün İnsan yaptığı iş ile tanımlanmaya başlamıştır.

Üretimi artırmak için iş hayatında meydana gelen uzmanlaşma ve dar uzmanlık alanları için yapılan eğitim bireyin gelecekteki gelir düzeyini ve toplum içindeki yerini sınırlandırmaktadır. Dar uzmanlık alanları için yetiştirilen bir bireyin iş içindeki ilerlemesi ve sosyal hareketliliği azalmaktadır.

Bugünkü eğitim sisteminin her kademesi bir önceki ve bir sonraki kademe ile kilitlidir. Ortaokula girmek için ilkokul bitirmek ve diploma almak gerekir. Liseye girebilmek için ortaokul diploması önşarttır. Okul dışında kazanılan bilgi ve beceriler değerlendirilmemektedir. Mevcut sistem bireyin yaşamboyu eğitim ihtiyaçlarını dikkate almamaktadır.

Okulda sarfedilen zaman gerek yıl ve gerekse saat olarak eğitimi değerlendirmede esas alınmaktadır. Eğitime verilen kredi, bireyin eğitim kurumunda sarfettiği zaman esas alınarak değerlendirilmektedir. Diğer taraftan bugün gitikçe yaygınlaşan bir görüşe göre bireyin nerede ve nasıl öğrendiği önemli değildir; önemli olan bireyin belirli becerileri kazanmış olmasıdır. Mevcut sistem beceri ölçmekten çok zamana kredi vermektedir.

Bazı hallerde işe giriş koşulları ile eğitim kurumunda sağlanan krediler aynileştirilmiştir. Belirli bir işe girmek için belirli bir eğitim kurumundan mezun olmak önşart olarak görülmüştür. Bu düşünce okul dışındaki öğrenmeye, başka yerlerde kazanılan tecrübelere yer vermemektedir.

Bireyin ihtiyaçları ve sorunları belirli yaş kademelerine göre değişmektedir. Daha önce de açıklandığı gibi bireyin 18-22 yaşları arasındaki sorunları ve buna dayalı olarak eğitim ihtiyaçları ile 23-35 veya 35-40 yaşları arasındaki eğitim ihtiyaçları farklı olmaktadır. Birçok ülkelerdeki eğitim yapısı bu değişiklikleri karşılayacak kadar esnek değildir.

Özellikle yetişkinler eğitimi açısından bakıldığı zaman okul programları yetersiz kalmaktadır. Okulların eğitim programlarına aldık-

ları konular yetişkinlerin ihtiyacını karşılamamaktadır.⁷ Eğitimin bütün kademelerinde, öğrencilere yaşamboyu öğrenmeyi yürütebilmelerini sağlayacak becerileri kazandıracak biçimde değişiklik yapmak gerekir.⁸

Seçici Eğitim Sisteminden Kitle Eğitimine Geçişin Planlanmasını Etkileyen Kuvvetler:

Bugün belirli kalıplar içinde çalışan eğitim sisteminden, herkese ihtiyacı olan eğitimi, ihtiyaç duyduğu anda ve olanaklarına uygun olan yerde vermeyi amaçlayan eğitime geçişin planlanması çok karmaşık bir faaliyettir. Belirli bir kurum düzeyinden milli düzeye kadar birçok unsurun dikkate alınması gerekmektedir. Hangi kurum hangi görevi yapacak? Temel değişkenler nelerdir? Gerekli veriler var mıdır? güvenilir mi? Eğitim programlarının nitelikleri, düzeyleri ne olmalıdır? Kim neyi yapmak istiyor? Başkalarının yaptığı eğitime kredi verilebilir mi? Kurum için ve Kurum-dışı sürtüşmeler nasıl önlenebilir? Profesyonel gruplar tarafından yapılan direnişler nasıl kanalize edilebilir? Yaşamboyu eğitimi planlarken etkili olan kuvvetleri çok kaba olarak kurum ve kurumlar arası düzeylerde incelemek mümkün görülmektedir.

Bir Eğitim Kurumunu Etkileyen Kuvvetler: Alışılmış bir eğitim anlayışından yaş, zaman, yer ve yöntem yönünden serbest olan bir eğitim sistemine geçiş yapılırken, kurum düzeyinde etkin olan kuvvetleri kurum-ıçi ve kurum-dışı olarak iki ana grupta toplamak mümkündür.

Kurum-ıçi Kuvvetler

Üniversiteler yapıları ve bugüne kadarki alışkanlıklarının sonucu olarak ;

1. Geleneksel eğitim türünü,
2. Öğretim üyelerinin ve bölümlerin ilgi duydukları alanları,
3. Üniversite binaları içinde öğretim yapmayı,
4. Diplomaya yönelmiş çalışmaları tercih ederler.

Kurum-dışı Kuvvetler

Eğitim kurumunun bulunduğu çevre:

1. Toplum sorunlarına dönük çalışmaları ,
2. Üniversite içinden ve üniversite dışından gelen bireylerle oluşacak grupların sorunlara ortaklaşa çözüm bulunmalarını,
3. Sorunlara yaklaşımda esnekliği,

⁷ *Planning Non Traditional Programs* (Londra: Jossey Bass Publishers, 1974), s. 2.

⁸ *Pattern For Lifelong Learning* (Londra: Jossey-Bassa Publishers, 1974), s. 10.

4. Sadece üniversite binaları içinde değil uzaktan eğitimi,
5. Diplomaya yönelmemiş çalışmaları ... tercih ederler.

Yaşamboyu eğitimin yaygınlaşabilmesi ve bireylerin ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için kurum düzeyinde etkili olan kuvvetlerin seçilmiş hedeflere yönetilmesi gerekir.

Yüksek Öğretimin Koordinasyonunu Etkileyen Kuvvetleri: Geçmişte yüksek öğretim sözcüğü genellikle orta öğretimden sonra dört yıllık bir çalışmayı kapsardı. Bugün yüksek öğretime lisans-öncesi, lisans ve lisans-üstü çalışmaları, dereceye ve diplomaya dönük faaliyetleri kapsamaktadır. Bazı durumlarda ortaöğretimden sonraki bütün faaliyetleri kapsamına alacak biçimde "orta öğretim sonrası eğitim" deyimi de kullanılmaktadır. "Orta Öğretim sonrası eğitim" in yönetimi büyük farklılıklar vardır. Bazı kurumlar üniversitelere, bazıları akademiye, diğer bazıları da bakanlıklara bağlıdır. Üniversitelerin yönetim biçimlerinde de çeşitlilikler vardır. Yaşamboyu eğitimi gerçekleştirebilmek için her kurumun sorumluluğu ne olmalıdır? Kaynaklar nasıl dağıtılmalıdır? Tesislerden nasıl yararlanılmalıdır? Kurumlararası koordinasyon nasıl sağlanmalıdır? Yeni kurumların açılmasında veya eskilerinin geliştirilmesinde uygulanacak yöntem nedir? Koordinasyonun başarılı olabilmesi için dikkate alınması gerekli bazı unsurlar aşağıya çıkarılmıştır.

Yasa ve Yönetmelikler gereği olarak yapılan koordinasyon

1. Üniversiteler
2. Akademiler
3. Yüksek okullar

Gönüllülük esasına göre yapılan koordinasyon

1. Üniversiteler
2. Akademiler
3. Yüksek okullar

Üniversite binaları içinde geleneksel akademik çalışmalar;

Genç, tam zamanlı öğrenciler

Akademik olmayan toplum ihtiyaçlarına dönük ortaöğretim sonrası çalışmalar;

Yetişkinler, yarı-zamanlı öğrenciler

Bakanlıklara bağlı ön lisans, orta öğretim sonrası, yetişkinler eğitimi vb. programlar.

Üniversitelere bağlı ön lisans, orta öğretim sonrası vb. programlar

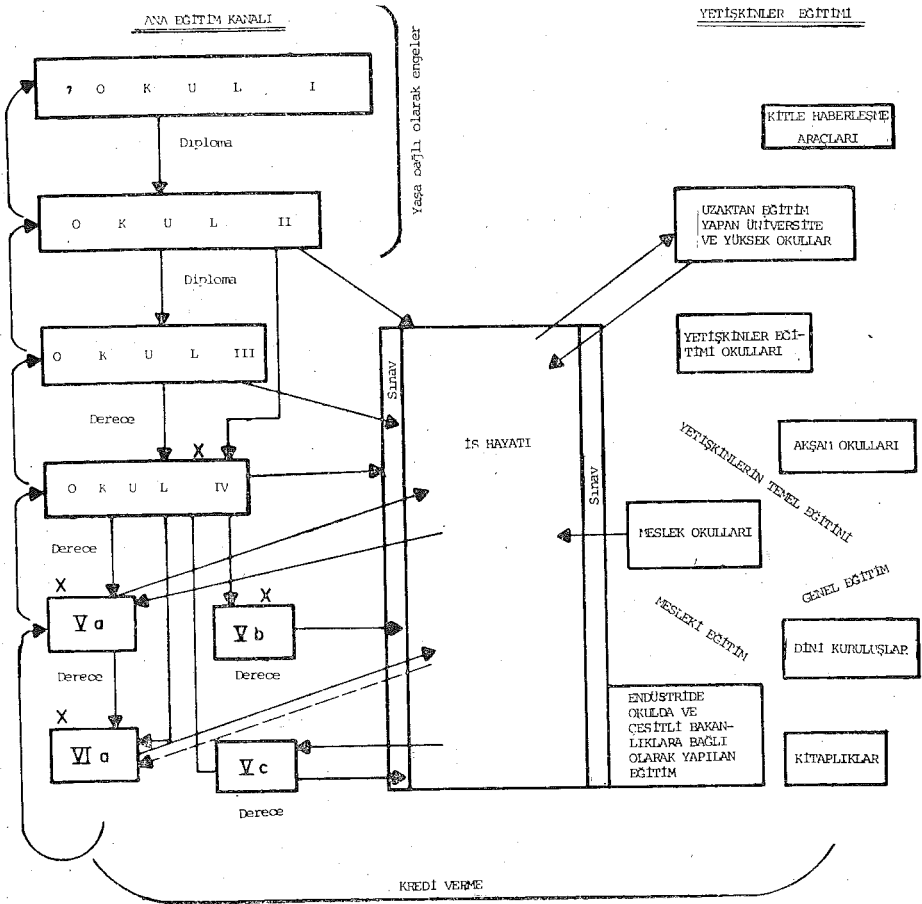
Belirli yaş grubuna yönelmiş ve seçici olan bir sistemden, bireyin yaşamboyu eğitim ihtiyacını karşılayacak bir sisteme geçişin planlanması çok karmaşık bir süreçtir. Temel politika kararlarının alınması, değişikliklerin yasalarla desteklenmesi, mali kaynakların ortaklaşa kullanılması, bireylerin inandırılması, koordinasyonun sağlanması, başkalarının yaptığı eğitime saygı duyulup değer verilmesi başlıca temel sorunlar olarak görünmektedir.

Yaşamboyu Eğitimle İlgili Olarak Yapılan Çalışmalar:

Bugünkü eğitim sisteminin yetersiz olduğu görüşü toplumdaki çeşitli gruplarca paylaşılmaktadır. Genel olarak halkın eğitimden beklentileri artmıştır; işçi ve işveren grupları eğitim sisteminin ürettiği üründen memnun değildir. mali kaynakların ekonomik olarak kullanılması yönünden kuvvetli bir baskı vardır; öğrenci, öğretim üyesi ve yöneticiler mevcut sistemden şikayetçidir. Bireyin yaşamboyu eğitim olanaklarını engelleyen mevcut eğitim sisteminin bazı özellikleri şekil 1 de gösterilmiştir. Bu özelliklerin başlıcaları şunlardır.

- Sistemin ilk kademeleri yaşla sınırlıdır.
- Sistemin her kademesi ondan önce ve sonra gelen düzey ile kilitlidir.
- Sistemin her düzeyinde ya giriş yada çıkış kontrol edilmektedir.
- Sistem seçicidir.
- Okulda harcanan zaman esas alınarak eğitime kredi verilmektedir.
- Bazı hallerde işe giriş koşulları ile eğitim kredisi özdeşleşmiştir.
- Eğitim kredisi ile iş hayatında aranan yeterlikler tutarlı değilse, iş hayatı işe giriş için ayrıca baraj (sınav) koymaktadır.
- Bazı hallerde sistemden mezun olanlar iş hayatına girmeden, öğretmen yetiştirmede olduğu gibi, tekrar sistem içinde görev almaktadır. Bu gibi hallerde sistemin ürünleri yetersiz olmakta ve endüstri eğitime işine girmektedir.

Yeni kurulan kurumlarla ana sistemin ilişkisi: Yaşamboyu eğitim ilkesini benimsemek, eğitim kurumuna gelen öğrenci kitlesinin niteliklerini, ilgi ve ihtiyaçlarını değiştirmektedir. Bunun sonucu olarak programların içeriği, öğretim yöntemleri, öğrenme süreci ve değerlendir-

Şekil: 1

Ana Eğitim Kanalı, Yetişkinler Eğitimi ve iş hayatı

dirme değişmektedir. İçerik ve değerlendirme de değişiklik yapmak okulun rolünü etkilemektedir. İlgili ve ihtiyaçları değişik bireylere hizmet götürmek için çeşitli yaklaşımlar uygulanmaktadır. Bunlardan başlıcaları şunlardır: Yeni eğitim kurumları ile ana sistem arasındaki ilişkiler yeni ihtiyaçlara göre düzenlenmekte, eğitim kurumlarında geçmiş yıllarda kullanılan ölçütler değiştirilmekte, yeterlik esasına dayalı program geliştirme çalışmaları yaygınlaştırılmakta, yöntem, değerlendirme, program geliştirme süreci değişmektedir.

Toplumdan gelen baskılar sonunda yaşamboyu eğitim geliştirilirken, mevcut eğitim sistemi ile yeni kurumlar arasındaki ilişkiler başlıca iki grupta toplanmaktadır. Ana sistem, yetişkinler eğitimi ve iş hayatı arasındaki ilişkiler şekil 1 de görülmektedir.

1. Eğer ana sistem çok katı ve seçici ise yetişkinler eğitimi ana sisteme paralel olarak gelişiyor. Ana sistem ile yetişkinler eğitimi arasında çok sınırlı miktar da geçiş oluyor.

2. Eğer ana sistem açık ise, yetişkinler eğitimi ana sisteme ekler biçiminde gelişiyor; ana sistemin eksiklerini giderici biçimde oluşuyor.

Üniversitelerde Uygulanan Geçmiş Ölçütler Değiştirilmektedir :

Üniversiteye giriş ve bir eğitim programını tamamlamaya ilişkin ölçütler, geçmiş yıllara nazaran, daha kapsamlı olarak ele alınmaktadır. Geçmiş tecrübelerle kredi verilmektedir. Üniversiteler daha önceki tecrübelerle kredi verecek biçimde değerlendirme sürecini çeşitlendirmektedir. Bağımsız çalışmalar ve meslek içindeki başarılar değerlendirilmede dikkate alınmaktadır.

Okul dışında kazanılan bilgi ve becerileri ölçmek ve bunları okul programlarında dikkate almak çağdaş eğitim anlayışının temel dayanaklarından biridir⁹. Genel anlamda öğrenme ve meslek içinde yenilenme yaşamboyu süren bir faaliyettir. Okul dışında kazanılan bilgi ve becerilere kredi vermek suretiyle okul dışındaki öğrenmeyi kuvvetlendirmek, kurumların amaçları haline gelmiştir.

Okul dışında kazanılan bilgi ve becerilere kredi vermek suretiyle bireyin akademik programları bitirip diploma alması gittikçe yaygınlaşan bir görüştür. "Akademik derece için iş hayatında geçen tecrübelerle kredi verilmelidir¹⁰. Üniversiteler anlamlı olan eğitsel tecrübelerle nerede kazanılırsa kazanılsın kredi vermelidir¹¹. Üniversitelerde kullanılan kredi sistemi sadece üniversitede geçen zamanı ölçmektedir. Okul dışında kazanılan bilgi ve becerileri ölçmek için yeni ölçme araçlarına ihtiyaç vardır¹². Yapılan bir araştırmada Amerikan üniversitelerine sınıf dışı çalışmalara ne oranda kredi verdikleri saptanmıştır. Bu araştırmaya göre üniversitelerin yüzde 35, i iş tecrübelerine, yüzde

⁹ *Scholarship for society* (Londra: Lossey Bass publishers, 1973).

¹⁰ Aynı eser, s. 52.

¹¹ T. M. Hesburgh, *Pattern For Lifelong Learning* (Londra: Jossey Bass publishers, 1974) s. 25.

¹² Commission on Non Traditional Learning, *Planning Non Traditional Programs* (Londra: Jossey-Bass publishers, 1974) s. 6.

28 i sosyal kurumlarda gönüllü olarak yapılan çalışmalara ve yüzde 17 i tamamlanmış işe (kitap, heykel, patent vb.) kredi vermektedir.¹³

Üniversitelerarası kredi transferi yaygınlaşmaktadır:

Bireyin ihtiyacını karşılamak için kurumlar arası kredi transferi gittikçe yaygınlaşmaktadır. 1975 yılında Amerika Birleşik Devletlerinde yapılan bir araştırmaya göre 1974 yılında lisans diploması alan öğrencilerin yalnız % 50 i, eğitim kurumunu değiştirmeden, birinci sınıftan son sınıfa kadar derslerini aynı kurumda okuyarak tamamlamışlardır.¹⁴ Programların haftalık ders dağıtımında tam bir esnekliğe gidilmektedir. Pazartesi-Cuma saat 9.00-17.00 arası çalışma yetişkinlerin ihtiyacına uygun değildir. İş ve aile durumları bireylerin yalnız hafta sonlarında okula gitmelerine olanak sağlayabilir. Okullar esnek program yapma politikasını benimsemekte, okulda ve okul dışında gece ve gündüz dereceye giden ve gitmeyen programları uygulamaya koymaktadırlar. Amerikada yapılan aynı araştırmaya göre geçen sene yüksek öğretimin birinci sınıfındaki öğrencilerin % 31 i 24 yaşında ve daha yaşlı idi. 1973 ve 1974 yıllarında 25 yaşındaki öğrencilerin sayısı iki katına çıkmıştır. Lisans-üstü programlara yazılan öğrencilerin % 60 dan fazlası, lisans öğretiminden sonra en az bir yıl öğrenime ara vermişlerdir. Yüksek öğretime girmek için hazırlanan ortaöğretim öğrencilerinin % 30 dan fazlası, yüksek öğretime girmeden öğretime bir veya daha fazla yıl ara vermektedir.¹⁵

Dereceyi tamamlamak için eğitim süreci sınırlandırılmamaktadır. Lisans programını tamamlamak için genel bir öğretim süresi yoktur. Süre, programa ve alınacak dereceye göre değişmektedir. Amerika Birleşik Devletlerinde 1974-1975 öğretim yılında ortaöğretim sonrası (Yüksek öğretim dahil) kaydolan öğrencilerin % 50 i yarı zamanlı öğrenci idi.¹⁶

Eğitim hizmetlerini her düzeyde daha geniş kitlelere götürebilmek için eğitim teknolojisi ve diğer olanakların tümünden yararlanılmaktadır. Lisans düzeyinde Amerika Birleşik Devletlerinde öğrenciyeye verilen seçme olanakları Tablo 1 de gösterilmiştir.

¹³ Commission On Non Traditional study, *Diversity by design* (Londra: Jossey-Bass Publishers, 1973), s. 128.

¹⁴ William M. Birenbaum, *The future is now: A Context for suny's opportunity* Staten Island Community college, New York, 1976.

¹⁵ Aynı eser.

¹⁶ Aynı eser.

TABLO 1
Geleneksel Olmayan Lisans Düzeyindeki Programlarda Öğrenciye
Verilen Seçme Olanakları

SEÇME OLANAKLARI	YÜZDE
Öğrenciler herhangi bir zamanda programa girebilirler (yalnız dönem başlangıçları değil).	29
Öğrenciler kendi çalışma programını kendileri düzenleyebilir.	48
Bütün veya programın çoğunluğu önceden saptanmıştır.	33
Öğrenciler ve öğretmen üyeleri arasında kontrat yapılmaktadır.	42
Esas alan seçme zorunluğu vardır.	51
Dersler arasında (genel, mesleki) denge sağlanmaktadır.	40
Programda ilerleme bireyin hızına göre ayarlanmaktadır.	63
Çeşitli üniversitelerden ders alma olanağı vardır.	47
Öğrenci yarı zamanlı öğrenci olarak program tamamlayabilir.	60

Kaynak: Cyril O. Houle, *The External Degree* (London: Jossey-Bass publishers, 1973), s.4.

Yukarıda verilen veriler incelendiğinde yüksek öğretim kurumlarında tam zamanlı öğrenci durumundan yarı zamanlı öğrenci durumuna doğru bir yönelimin mevcut olduğu, yaş bakımından daha geniş bir yaş grubunun lisans programlarına girmek istedikleri izlenmektedir. Bireylerin ilgi ve ihtiyaçlarına göre öğretimin organizasyonu, yeri ve süresi bakımından büyük esnekliklere yer verilmektedir.

*Yeterlik Esasına Dayalı Program Geliştirme:*¹⁷ Yeterlik esasına dayalı program geliştirme istenen hedefe ulaşmak için gerekli becerinin saptanması, kazanılması ve değerlendirilmesi olarak tanımlanabilir. Bu yaklaşım belirli görevi yerine getirebilmek için gerekli bilgi, beceri ve tavırların saptanmasını ve gerçek çevre koşulları altında bireyin istenen yeterliği gösterebilmesini öngörüyor. Yeterliği gösterebilme kredi vermenin temelini oluşturuyor. Beceriye kazanmak için bireyin sarfettiği zaman, beceriyi öğrendiği yer ve uyguladığı yöntem önemli bir yer tutmaz. Yeterlik esasına dayalı program geliştirmenin, yaşam-boyu eğitime sağladığı faydalar şunlardır.

1. Amaçların yeniden gözden geçirilmesini öneririr. Kurum amaçlarının tekrar incelenmesini ve işe dönük duruma getirilmesini sağlar.

2. Kuram ve uygulama arasında bağlantı sağlar. Birçok durumlarda eğitim kurumlarının faaliyetleri yalnız bilgi üzerine yoğunlaşmıştır. Kurumlar, öğrencilerin mezuniyetten sonra uygulama yap-

¹⁷ Vance T. Peterson ed. *Renewing Higher Education: Competence Based Curriculum* University of Toledo, Center for study Higher Education, 1974, s. 7.

masını beklemektedir. Yeterlik esasına dayalı program kuram-uygulama, ideal-gerçek, eğitim-öğretim, öğrenci-işçi gibi yapay ayırımlar üzerine yeniden durulmasını öneririr. Kurumlar, yönetim yapılarını öğretim üyelerinin görevlerini yeniden düşünmek zorundadır. Bu yaklaşım, bireylerin yaptıkları işleri yeniden gözden geçirmelerini zorunluluk haline getirir.

3. Eğitimden yararlanan bireylere daha fazla seçme olanağı verir. Bilgi ve beceriyi kazanmak için bireye çeşitli yolları seçme olanağı vermektedir. İş tecrübesi, toplum faaliyetlerine gönüllü olarak katılma ve diğer çalışmalar, bunları ölçme olanağı sağlandığında, bireye kredi verilmesine olanak sağlar.

4. Kredi verme olanakları genişlemektedir. Bugünkü sistemde birçok birey 25 yaşın üzerinde, çalışmak suretiyle beceri kazandığı halde bunların becerileri sayılmamakta ve iş içinde ilerlemeleri engellenmektedir. Bu yaklaşım bireylerin buldukları dar boğazdan çıkmalarına yardım etmektedir.

5. Kurumların kalitesini yükseltmektedir. Yeterlik esasına dayalı olarak geliştirilmiş eğitim programı daha gerçekçi bir temele oturtmaktadır.

6. Okullar arasındaki yarışmayı azaltmaktadır. Mevcut sistem büyük oranda yarışmaya yönelmiştir. Yarışmanın yanında eğitim standartları unutulmuştur. Birey, kendi arkadaşına göre bir beceriyi ne kadar hızlı öğrendiğine göre değerlendirilmemektedir. Bireyler standartlar dikkate alınarak değerlendirilmelidir. Yeterlik esasına dayalı yaklaşım eşitlik, kredi verme ve işe giriş için kredi sağlama arasındaki sürtüşmeyi önlemektedir.

7. Eğitime verilen kredilerin değiştirilmesini önermektedir. Eğer kredi verme yeterliği dayalı olursa daha gerçekçi olur. Beceriyi kazanmış olan herkese eğitim kredisi verilmelidir.

Program Geliştirme Süreci: Okul ile iş hayatı arasındaki boşluğun doldurulması bütün ilgili gruplarca arzulanan bir amaçtır. Okul, endüstri, çeşitli bakanlıklar ve diğer gruplarla haberleşmenin geliştirilmesi, ihtiyacın bilinmesi ve bu ihtiyacın ortaklaşa olarak karşılanması varılmak istenen amaçlar arasındadır. Burada temel olan sorun alanın uzmanlığını yapanlarla (bunu meslek olarak seçmiş olanlar) diğer ilgili grupların ne oranda söz sahibi olmaları gerektiği etrafında toplanmaktadır.¹⁸ Yaşamboyu eğitim sorumluluğunun toplumun

¹⁸ *Scholarship For Society*, s. 13.

bütün temel kurumlarınca paylaşılması gerektiği ileri sürülmektedir.¹⁹ Okul, aile, resmi kuruluşlar, işveren vb. kuruluşlar bireylerin eğitiminde sorumluluk almalıdır.

Öğretim Stratejisi: Öğrenme, okulda yapılan faaliyetlerle sınırlı değildir. Önemli olan husus eğitimin nerede (okul yada iş yeri) ve hangi yaşta (20 yaşında yada 40 yaşında) meydana geldiği değil, eğitimin öğrencinin ihtiyacına uygun olarak düzenlenmiş olmasıdır.²⁰ Bu görüşe göre iş başındaki tecrübe endüstri ile ortaklaşa programlar yürütme, iş yerinde öğretim gibi yaklaşımlarla pratik becerileri artırma eğitimin ayrılmaz bir parçasıdır.²¹ Eğitim kurumları, programları öğrencinin buldukları yere götürmelidir. Okullar tam zamanlı veya yarı zamanlı öğrencilere karşı aynı ilgiyi göstermelidir.²²

Değerlendirme: Değerlendirme sisteminin okul-ıç i ve okul dış ı çalışmalar ı kapsayacak biçimde kapsamlı olarak düşünülmesi gerekir. Eğitim, öğrencinin nerede ve nasıl öğrendiğini değil ne bildiğini ölçmelidir.²³ Okul dışında geleneksel olmayan çalışmalar için kalite kontrolü araçları geliştirilmelidir.²⁴ Geleneksel standartlara göre geliştirilmiş bir değerlendirme sistemi, bugünkü akademik çalışmalar ı değerlendirmede yetersizdir.²⁵ Geçmişe göre birçok şey değiştirmiştir. Geçmiş standartları uygulamak gelişmeleri önler.

Öneriler

Yaşamboyu eğitimin geleceği, lisans düzeyindeki eğitimde yapılacak temel değişikliklere bağlıdır. Endüstrileşmiş toplumlarda iş koşulları sürekli olarak değişmekte ve bunun sonucu olarak çalışanlar çalışma hayatı boyunca beş veya daha fazla kez yeni beceriler öğrenerek iş değiştirmek zorunda kalmaktadır. Lisans düzeyindeki programlar, meslek hayatı boyunca becerilerin değişmeyeceği esas ı üzerinde geliştirilmişlerdir, Bu bakımdan lisans düzeyindeki programlarda temel değişiklikler yapılması zorunludur.

1- Öğrencilere, yaşamboyu kendi kendilerine nasıl öğreneceklerini öğretmek için üniversite lisans programlarının büyük bir kısmında yeniden düzenleme yapılmalıdır.

¹⁹ *Pattern For Lifelong Learning* (Londra: Jossey-Bass Publishers, 1974), s. 7.

²⁰ Aynı Eser., s. 6.

²¹ *Planning Non Traditional Programs* (Londra: Jossey-Bass Publishers, 1974), s. 2.

²² *Scholarship for Society*, s. 37.

²³ *Planning Non Traditional Programs* (Londra: Jossey-Bass Publishers, 1974), s. 1.

²⁴ *Diversity by Design* (Londra: Jossey-bass Publishers, 1973), s. 130.

²⁵ *Scholarship for society*, s. 22.

2- Yaşamboyu eğitimi desteklemek için gerekli beceri ve tavırları geliştirme sorumluluğu kurumların amaçlarına ve yapısına göre değişmektedir; kurumların üzerine aldıkları ve birbirine göre farklı olan sorumlulukları belirlenmeli ve bunları yerine getirebilmek için uygun önlemler geliştirilmelidir.

3- Bütün vatandaşlara sürekli olarak iyi kalitede yaşamboyu eğitim hizmeti sağlayabilmek amacıyla milli, bölge ve yöresel düzeylerde kaynakları birleştirebilmek için kurumlar arasında işbirliği yapılmalıdır.

4- Yaşamboyu eğitim ihtiyacını karşılayabilmek için, her üniversite, sürekli olarak sorumluluklarını gözden geçirmeli ve gerekli kaynakları ayırmalıdır; Üniversiteler hizmet götürülen grubun eğitim ihtiyacını dikkate almalı ve bu hizmetten herkese yararlanma olanağı sağlamak için gerekli çabaları göstermelidir.

5- Üniversiteler zamanımızdaki sosyal ve çevresel sorunlara çözüm bulmalıdır, aynı zamanda buldukları çevreye daha büyük eğitim hizmeti götürmelidir.

6- Özel teşvik tedbirleri ile profesyonel meslek elemanları için yaşamboyu eğitim olanakları geliştirilmelidir; ihtiyaçtan fazla insan gücünün bulunduğu bölgelerde yeniden eğitime olanakları sağlanmalıdır.

7- Geniş halk kitlelerinin yararlanabilmesi amacıyla vatandaşlık ve tüketicilikle ilgili olarak eğitim programları geliştirmeleri için kurumlar teşvik edilmelidir.

8- Yaşamboyu eğitim ihtiyacı ve kavramı ile ilgili olarak, liderlik yapmak amacıyla, üniversite ve yüksek öğretim kurumlarına bağlı eğitim merkezleri kurulmalıdır.

9- Üniversiteler, bireylerin üniversite düzeyindeki eğitime başarılı olarak katılmalarını sağlamak için giriş koşullarını bireylerin yeteneklerini yansıtacak biçimde daha kapsamlı olarak saptamalıdır. Giriş koşulları, bireysel gelişmeyi, ilgiyi, bağımsız olarak çalışabilme yeterliğini, meslek içindeki başarıyı, daha önceki akademik ve diğer tecrübeleri kapsamalıdır.

10- Üniversiteler, alışlagelmiş olan öğrenciler dışında kalan öğrencilerin kayıt ve devamları hususunda yeni ölçütler geliştirmelidir.

11- Üniversiteler, bir kurumdan diğerine kredi transfer etme politikalarını gözden geçirmeli ve özellikle geleneksel olmayan öğrencilerin ihtiyacını karşılamak için esnekliği artırmalıdır.

12- Üniversiteler daha esnek programlar geliştirerek uygulamaya koymalı ve üniversite kampusu içinde ve dışında, dereceye yönelmiş ve yönelmemiş, gece ve hafta sonlarında hizmet arzetmelidir.

13- Çeşitli zamanlarda verilen programlara devam eden öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılamak için üniversiteler, akşamları ve hafta sonlarında danışma ve yönetim hizmetlerini hazır bulundurmalıdır,

14- Üniversiteler, yetişkinler için daha uygun olabilecek yaz dönemleri geliştirmek için araştırma yapmalıdır.

15- Belirli bir programı tamamlamak için gerekli süre, programın türüne ve düzeyine göre daha esnek olarak düzenlenmelidir.

16- Üniversiteler derse katılmadan sınava girip başarılı olanlara kredi vermeye devam etmelidir.

17- Üniversiteler, daha önce akademik olan ve olmayan çalışmaları değerlendirmek suretiyle önceki tecrübelere akademik kredi vermelidir.

18- Üniversitelerin temel sorumluluklarından biri, kendi kendine girişimci olan bireyler yetiştirmektir. Derslerin amaçları bu ilkeyi yansıtmalıdır. Bu amaca ulaşmak için kurumlar gerekli materyalleri hazırlayıp ilgililere dağıtmalıdır. Bu materyaller öğretim seçeneklerini, değerlendirme yöntemlerini ve kendi kendine öğrenmenin yollarını kapsamalıdır.

19- Üniversiteler, yaşamboyu eğitimin önemini, uygulamaları ve olanakları çevrelerine tanıtmak için merkezler kurmalıdır.

20- Üniversiteler, örgün eğitim olanaklarını uzakta bulunan bireylere götürmek için kitle haberleşme araçlarını kullanmalıdır.

21- Verim ve etkinliği artırmak için kitle haberleşme araçları ile ilgili hizmetler merkezleştirilmelidir.

22- Yaşamboyu eğitim ihtiyaçlarını karşılamak için üniversiteler çeşitli teknoloji araçlarını, teyp, kaset, kapalı devre televizyonu, bilgi sayar yardımıyla öğretimi vb. kullanmaları için teşvik edilmelidir.

23- Üniversiteler uzaktan eğitimle ilgili yayın yapmalı bunların dağıtımını ve pazarlanmasını planlamalıdır.

24- Üniversiteler, kurum kampusuna gelemeyen öğrencilerine derece verebilmek için, üniversite kampusunda aranan koşulları yeniden gözden geçirmelidir.

25- Üniversiteler, kampusa gelemeyen öğrencilerin lisans derecesi kazanmaları için programlar hazırlamalı ve programların izlenebilmesi için yöntemler geliştirmelidir.

26- Üniversite kampusuna gelemeyen öğrenciler için geliştirilen lisans-üstü programlara devam edilmelidir. Üniversiteler uzakta olan öğrencilerin ilgilerini dikkate alarak yeni programlar geliştirmeli ve bunların izlenmelerini sağlamak için yeni yöntemler geliştirmelidir.

27- Dereceye yönelmemiş fakat kredi esasına dayalı programları geliştirirken, üniversitelerin ilgili üniteleri a) eğitim ve ekonomik yönden ihmal edilmişlere, b) kendisini yenilemek isteyen profesyonel elemanlara, c) bir işe girmek veya iş içinde ilerlemek için sertifika isteyen bireylere öncelik verilmelidir.

28- Üniversiteler, yaşamboyu eğitimle ilgili araştırma projeleri geliştirmelidir. Projelerle ilgili olarak bir veya birden fazla kent seçmek ve ortaklaşa çalışmak suretiyle a) toplumun yaşamboyu eğitim ihtiyacı, uygulanacak yöntemler ve amaç alınan kitle tanımlanmalıdır, b) yöresel düzeyde yaşamboyu eğitim sağlayabilmek için kurumlararası ilişkiler geliştirilmelidir c) üniversite ile toplum arasındaki ilişkileri geliştirebilmek için mevcut yapı incelenmelidir, d) çeşitli programlarla ilgili olarak maliyet fayda analizi yapılmalıdır.

KAYNAKLAR

Alfred, Harold. *Continuing Education in Action*. Londra: John Wiley ve sons. Inc., 1969.

Astin H. S. ve diğerleri. *Higher Education and the Disadvantaged Student*. New York: Human Services Press. 1972.

Berve, N. M, ed. *Survey of the Structure of State Coordinating or Governing Boards of Post-Secondary Education*. Denver: Colorado, 1975.
Birenbaum W. M. *Overlive; Power, Poverty and the University*. New-York: Delta Publishers, 1969.

Boorstin, D. J. *Technology and the Frontiers of knowledge*. New York: Doubleday and Company. 1973.

Cardwell, D.S. L. *Turning Points in Western Technology*. New York: Watson publishers, 1972.

Carnegie Commission on Higher Education. *Toward A learning Society*. London: Mc Graw-Hill Book Company, 1973.

Cheit, E. *New Depression in Higher Education*. Londra: McGrawHill Book Company, 1971.

Commission on Non-Traditional Study. *Diversity by Design*. Londra: Jossey-Bass publishers, 1973.

Corson, J. S. *The Governonce of Colleges and Universities*. McGraw-Hill Book Company, 1975.

Commission Non-Traditional Learning. *Planning Non-Traditional Programs*. Londra: Jossey-Bass publishers, 1974.

Dole Yoder and Herbert G. Heneman ed. *Staffing policies and Strategies*. Washington: Bureau of National Affairs, 1974.

Dunham, E. A. *Colleges of the Forgotten Americans*. Londra: McGraw-Hill Book Company, 1969.

Eric (Educational Resources Information Center) *Reports; College Perspective*, Ohio, 1974.

Epstein, L. D. *Governing the University*. Londra: Jossey-Bass publishers, 1974.

Glenny, Lyman and Weathersby, G. B., ed. *State Wide Planning for Post-secondary Education*. Washington: National Center for Higher Education, 1971.

Hesburg, T. M. ve diğerleri. *Patterns for lifelong Learning*. Londra: Jossey-Bass publishers, 1974.

Kenneth B. Hayt ve diğerleri, *Career Education What it is and How to do it*. Utah: Olympus Publishing Company, 1974.

Lee E. C. and Bovven F. M. *The Multicampus University*. Londra; McGraw - Hill Book Company, 1971.

Lowe J. *The Education on Adults: A World Perspective*. UNESCO, 1975.

Medsker, L. L. ve Tillery, D. *Breaking the access Barriers: Profile of the 2-years College*. Londra: McGraw-Hill Book Company, 1971.

Morris T. Keeton, *Experimantal Learning*. Londra: Jossey-Bass Publishers, 1976.

Mushkin, S. *Recurrent Education*. Washington: National Institute of Education, 1973.

National Center for Education Statistics. *The Condition of Education* Washington: U. S. Government Printing Office, 1976.

Perkins, J. A. ed. *The University As An Organization*. Londra: McGraw-Hill Book Company. 1973.

Patterson, F. *The Learning Society*. Londra: Jossey-Bass Publishers, 1974.

Schwartz, B. *L'Education Demain*. Paris: Aubrçr Montaigne, 1972.

Vance T. Peterson ed. *Renewing Higher Education: The Competancy Based Curriculum*. University of Toledo, Center for Study Higher Education, 1975.

Vermilye, D. W. ed. *Life Long Learners*. Londra: Jossey-Bass publishers, 1974.